

UiO : **Det juridiske fakultet**

Prof. Ole-Andreas Rognstad

God kildebruk og henvisningsskikk i juridiske masteroppgaver

Hva er «god kildebruk»?

- Rettskildebruk
  - Normer for god juridisk argumentasjon. Skal ha lært i metodefagene og ellers under studiet
- Her: Bruk av andres arbeider
  - Normer for «kildebruk» i akademiske arbeider
  - Gjerne bruk av juridisk litteratur, men egentlig alt det andre har skrevet eller gjort og som man bygger på

Relevante læringsmål, JUR 5030

- Kunnskapskrav
  - «Studenter skal tilegne seg ... [i]nngående kunnskap om grunnleggende vitenskapsidealer, herunder krav til referanser og respekt for andres arbeider.»
- Ferdighetskrav
  - «Studenten skal være i stand til å: ...
    - Skrive en selvstendig fremstilling
    - Orienter seg i tilfanget av kilder: Finne relevante kilder og selvstendig og kritisk skille kilder med akademisk tyngde fra andre.»

Fagetikk/forskningsetikk

- Grunnleggende vitenskapelige idealer: Sannhet, ærlighet, originalitet, ydmykhet, etterprøvbarhet
- Skriftlige forskningsetiske retningslinjer
  - Nasjonale forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, senest oppdatert april 2016 (NESH 2016)
    - se <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

Vitenskapelig redelighet og studenter

- NESH pkt. 28, siste setning
  - «Universiteter, høyskoler og andre undervisningsinstitusjoner har et særskilt ansvar for at studenter får opplæring i forskningsetikk og vitenskapelig redelighet. Det innebærer at normer for god henvisningsskikk og god vitenskapelig praksis formidles i undervisningen og veiledningen gjennom hele studietiden, og at etablerte forskere er gode rollemodeller i sin undervisnings- og forskningspraksis.»

Plagiat

- En av «kardinalsyndene» i forskningen
- NESH pkt. 28
  - Uredelighet er alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis knyttet til forskningens sannhetssøken. Forskeren har en forpliktelse til å snakke sant, og vitenskapelig uredelighet dreier seg om villedelse gjennom løgn, fortielse og fordreining. Mest alvorlig, i forskningsetisk forstand er *fabrikkering og forfalskning av datamateriale, samt plagiat*

Hva er plagiat?

- NESH pkt. 27 andre og tredje avsnitt
  - «Plagiat i forskningsetisk forstand er å ta noe fra andre og presentere det som sitt eget uten god henvisning til kildene ... Den mest åpenbare formen for plagiat er ren avskrift. Plagiat kan imidlertid også ta andre former, for eksempel bruk av ideer, hypoteser, begreper, teorier, tolkninger, design, illustrasjoner, resultater m.m. Det å henvisne til et annet arbeid tidlig i egen tekst, og deretter gjøre omfattende bruk av arbeidet uten henvisninger senere, kan også være plagiat.»

Plagiat vs vitenskapsidealer

- NESH pkt 27 annet avsnitt, andre og tredje setning
  - Plagiering bryter med vitenskapens sannhetsforpliktelse og med krav om originalitet, ydmykhet og kollegialitet. Forskere som bygger videre på andres arbeid, skal henvisne til kildene i tråd med god skikk.

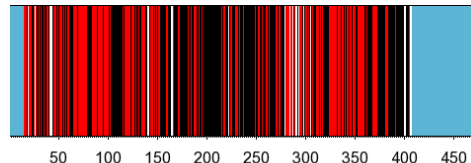

Plagiat i forskningen

- Velkjent eksempel: Guttenberg-saken i Tyskland (2011)

http://de.guttenplag.wikia.com/wiki/GuttenPlag_Wiki

1218 Plagiatsfragmente aus 135 Quellen
auf 371 von 393 Seiten (94.4%)
in 10421 plagiierten Zeilen (63.8%)

Stand: 03.04.2011 11:55 Uhr

Tekstplagiat

- Avskrift av andres tekst *uten* å gi uttrykk for det
  - Direkte avskrift (ordrett)
  - Indirekte avskrift («nesten ordrett»; legge inn egne ord innimellom)
- Sentralt: Hvordan unngås tekstplagiat?
  - Normer for god kildebruk; hvordan behandle andres tekster
  - Ikke alle brudd på slike normer er plagiat. Men plagiat unngås ved å holde seg til normene

Normer for bruk av andres tekster

- Overordnet: Skal både angi *at* man bruker andres tekst og gi god *henvisning* til kilden
- *Hvordan* bruke andre tekster:
  - (i) Direkte sitat
  - (ii) Omskriving/parafraser

Sitater

- Utgangspunkt: Gjengivelse av andres tekst bør skje i sitats form
- Sitater må markeres
  - Vanlig: Bruk av anførselstegn «»
  - Andre metoder mulige (kursiv, f.eks.)
  - Visse situasjoner: Fremgår av sammenhengen
- Hvorfor sitatmarkering?
  - Henvisninger ikke nok til å «gi beskjed» om at man gjengir andres tekst

Eksempel. Altså: Ikke slik (Hagstrøm/Bruserud, Kjøpsrett, Oslo 2015 s. 82)

Spesifiserte forbehold knytter det seg få prinsipielle betenkeligheter til. Utgangspunktet er at partene har avtalefrihet, også på dette punkt. Kjøperen kan akseptere å kjøpe en ting han vet er mindreverdige, jf. Kjøpsloven § 20(1). Dette gjelder også i forbrukerforhold der loven ellers verner forbrukeren, jf. forbrukerkjøpsloven § 15 første ledd. Når det er slik adgang til med åpne øyne å kjøpe ting som har en dårligere standard enn den vanlige, f.eks. å kjøpe en sterkt rustskadet bil, må det også kunne tas forbehold om at det ikke skal være kontraktsbrudd dersom tingen viser seg å ha spesifiserte svakheter. Slike forbehold er det nærliggende for selgeren å ta når de egenskapene det gjelder, fremstår som usikre. Gjennom forbeholdet får kjøperen et varsel og opplysning om hva han i verste fall kan vente seg, og hans tilbud om eller aksept av pris o.l. kan avpasses etter den risiko den tar.

Spesifiserte forbehold knytter det seg få prinsipielle betenkeligheter til. Utgangspunktet er at partene har avtalefrihet, også på dette punkt. Kjøperen kan akseptere å kjøpe en ting han vet er mindreverdige, jf. Kjøpsloven § 20(1). Dette gjelder også i forbrukerforhold der loven ellers verner forbrukeren, jf. forbrukerkjøpsloven § 15 første ledd. Når det er slik adgang til med åpne øyne å kjøpe ting som har en dårligere standard enn den vanlige, f.eks. å kjøpe en sterkt rustskadet bil, må det også kunne tas forbehold om at det ikke skal være kontraktsbrudd dersom tingen viser seg å ha spesifiserte svakheter. Slike forbehold er det nærliggende for selgeren å ta når de egenskapene det gjelder, fremstår som usikre. Gjennom forbeholdet får kjøperen et varsel og opplysning om hva han i verste fall kan vente seg, og hans tilbud om eller aksept av pris o.l. kan avpasses etter den risiko den tar (jf. Hagstrøm/Bruserud 2015 s. 82).

Hvordan sitere?

- Sitat bør være ordrett
- Men kan tilpasses egen setningsbygning
  - F.eks: Ifølge Hagstrøm/Bruserud må det, ut fra den generelle adgangen til å «kjøpe ting som har en dårligere standard enn den vanlige, f.eks. ... en sterkt rustskadet bil [jf. Kjøpsloven § 20(1)], ... kunne tas forbehold om at det ikke skal være kontraktsbrudd dersom tingen viser seg å ha spesifiserte svakheter» (Hagstrøm/Bruserud 2015 s. 85).
  - (Alternativ: Omskriving)

Hvordan sitere?

- Eksempel (fra eget arbeid; TfR 5/2016):
  - Kocktvedgaard fremholder at det «[a]t ejendomsretten «har en genstand», opfattes da også som noget helt naturligt, ligesom man ikke er i tvivl om, at retten lever og dør med denne genstands existens».
  - Bruk av klammeparenteser
  - Plassering av anførselstegn
  - Punktum før eller etter anførselstegnet?
- Sitat må alltid følges opp med henvisning

Alternativ: Omskriving/parafraser

- Bruk egne ord til å gjengi innholdet
- Også her: Må henvises så lenge man bygger på en annens tekst
- NESH pkt. 27 siste avsnitt
  - «Det er viktig å skille mellom direkte sitat og parafrasering både i noteapparatet og i teksten. Parafrasering må ikke ligge så tett opp til originalteksten at det i realiteten er tale om sitat. Hvis flere parafraser hektes rett på hverandre, kan hele tolkingen og argumentasjonen være basert på andres arbeid. I så fall kan også dette være plagiat.»
- Men tilpass med fornuft

Unngå rene omskrivninger som i realiteten kopierer hele avsnitt. Eksempel: (Hagstrøm/Bruserud, Kjøpsrett, Oslo 2015 s. 82)

Spesifiserte forbehold knytter det seg få prinsipielle betenkeligheter til. Utgangspunktet er at partene har avtalefrihet, også på dette punkt. Kjøperen kan akseptere å kjøpe en ting han vet er mindreverdige, jfr. Kjøpsloven § 20. Dette gjelder også i forbrukerforhold der loven ellers verner forbrukeren, jf. forbrukerkjøpsloven § 15 første ledd. Når det er slik adgang til med åpne øyne å kjøpe ting som har en dårligere standard enn den vanlige, f.eks. å kjøpe en sterkt rustskadet bil, må det også kunne tas forbehold om at det ikke skal være kontraktsbrudd dersom tingen viser seg å ha spesifiserte svakheter. Slike forbehold er det nærliggende for selgeren å ta når de egenskapene det gjelder, fremstår som usikre. Gjennom forbeholdet får kjøperen et varsel og opplysning om hva han i verste fall kan vente seg, og hans tilbud om eller aksept av pris o.l. kan avpasses etter den risiko den har.

Det knytter det seg få prinsipielle betenkeligheter til spesifiserte forbehold. Avtalefrihetsprinsippet gjelder også på dette punkt. Etter kjøpsloven § 20 kan kjøperen akseptere å kjøpe en ting han vet er mindreverdige. Det samme gjelder i forbrukerforhold på tross av forbrukervernet i forbrukerkjøpsloven, jf. § 15. Ettersom det er slik adgang til med åpne øyne å kjøpe "lavstandardprodukter", f.eks. å kjøpe en sterkt nedslitt båt, må det også kunne tas forbehold om at det ikke foreligger mislighold dersom det viser seg at gjenstanden har spesifikke svakheter. Det er nærliggende for selgeren å ta slike forbehold for egenskaper som fremstår som usikre. Ved forbeholdet får kjøperen beskjed om hva han kan ha i vente og dermed mulighet for å avpasse tilbudet eller aksepten etter den risikoen som foreligger (jf. Hagstrøm/Bruserud 2015 s. 82).

Omskriving med henvisninger (fra eget arbeid)

Kåre Lilleholt, Allmenn formuerett, Oslo 2012

Vi kan ikkje avgjera ein gong for alle kva som kan reknast som formuesgode, og vi kan ikkje gå ut frå at uttrykket har same innhald i alle sammanhengar der det blir nytta. Vi får nøye oss med å seie at formuesgodane *typisk* har økonomisk verdi, at dei *typisk* kan overførast frå ein person til ein annan, og at vi *typisk* kan disponera over formuesgodane ved avtale (s. 19) ...

Strengt teke kan vi seie at alle formuesgode i rettsleg samanheng berre er rettar; den faste eigedommen er ikkje anna enn eigeomsretten og eventuelt andre rettar til eigedommen (s. 21).

Min bruk (TfR 5/2016)

Atskilt fra de noe abstrakte spørsmålene om immaterialrettens gjenstand og objektsfunksjon, er betraktningen om immaterialrettighetene som formuesgoder – eller formuesobjekter om man vil. Et formuesgode kan forstås som noe som typisk har økonomisk verdi, som typisk kan overføres fra en person til en annen og typisk kan disponeres over ved avtale (Lilleholt 2012 s. 19). I rettslig forstand er formuesgoder strengt tatt rettigheter, selv om det kan være vanlig å tale om en ting eller en eiendom som et formuesgode (Lilleholt (2012) s. 21).

Unntak: Rene alminneligheter

- Trenger verken sitatmarkering eller henvisning
- Eksempel: For at kontrakter skal kunne heves, kreves det at kontraktsbruddet er vesentlig.

«Innholdsplagiat»

- NESH pkt. 27 tredje avsnitt annen setning
  - «Plagiat kan imidlertid også ta andre former, for eksempel bruk av ideer, hypoteser, begreper, teorier, tolkninger, design, illustrasjoner, resultater m.m.»
- Omstridt: Ingen har enerett til ideer osv.
- Riktig, men budskapet er: Om man henter stoff fra andre, skal det redegjøres for det. Må henvises

Ideer, synspunkter, teorier osv.

- Igjen: Behøver ikke henvisning ved rene alminneligheter
- På jussområdet: Det som kan leses direkte ut av rettskildene, behøver ingen egen litteraturhenvisning
- Henvisning ved mer spesielle synspunkter osv. Praktiser et fornuftig skjønn
- «Inspirasjon»: Putt i litteraturlisten

Generelt: Pass på plassering av sitatmarkering og henvisninger

- NESH pkt. 27 tredje avsnitt siste setning
  - «Det å henvise til et annet arbeid tidlig i egen tekst, og deretter gjøre omfattende bruk av arbeidet uten henvisninger senere, kan også være plagiat.
- «Bondeoffer»; «skjerpet bondeoffer»

Eksempel: For tidlig avsluttet sitat ("bondeoffer") (Evju, Arbeidsrett, utvalgte artikler 2001-2010, Oslo 2010 s. 329)

Som nevnt har direktivet et sammensatt formål. Både fair konkurranse og vern av arbeidstagere, dvs. "tiltak som garanterer respekt for arbeidstakernes rettigheter", er sentrale og sidestilte målsettinger, samtidig som de er midler til målet om fremme av tjenesteydelser over landegrensene (jfr. fortalens pkt. 5). Dette kan se ut som et paradoks. Det er uomtvistelig slik at det å skulle etterleve vertslandets regler, *kan* virke til å hindre, ikke fremme, tjenesteydelser over landegrensene (uten at det nødvendigvis alltid vil være slik). Men poenget ligger da i paradokset. Direktivet må sees som uttrykk for et forsøk på å skape et enhetlig grunnlag for å løse de underliggende problemene og å forene motstående hensyn og interesser. Slik sett er direktivet et politisk kompromiss både i enkeltheter og mer overordnet, ved å gi sosiale vernehensyn ... en viss forrang fremfor rene fri bevegelighets- og fri konkurransehensyn.

Som *Evju påpeker*, har "direktivet et sammensatt formål. Både fair konkurranse og vern av arbeidstagere, dvs. "tiltak som garanterer respekt for arbeidstakernes rettigheter", er sentrale og sidestilte målsettinger, samtidig som de er midler til målet om fremme av tjenesteydelser over landegrensene (jfr. fortalens pkt. 5)" (*Evju 2010 s. 329*). Som *Evju fremhever*, kan dette se ut som et paradoks. Det er uomtvistelig slik at det å skulle etterleve vertslandets regler, *kan* virke til å hindre, ikke fremme, tjenesteytelser over landegrensene (uten at det nødvendigvis alltid vil være slik). Men poenget ligger da i paradokset. Direktivet må sees som uttrykk for et forsøk på å skape et enhetlig grunnlag for å løse de underliggende problemene og å forene motstående hensyn og interesser. Slik sett er direktivet et politisk kompromiss både i enkeltheter og mer overordnet, ved å gi sosiale vernehensyn ... en viss forrang fremfor rene fri bevegelighets- og fri konkurransehensyn.

Eksempel: For tidlig avsluttet sitat + pretensjon om egen innsats ("skjerpet bondeoffer") (Evju, Arbeidsrett, utvalgte artikler 2001-2010, Oslo 2010 s. 329)

Som nevnt har direktivet et sammensatt formål. Både fair konkurranse og vern av arbeidstagere, dvs. "tiltak som garanterer respekt for arbeidstakernes rettigheter", er sentrale og sidestilte målsettinger, samtidig som de er midler til målet om fremme av tjenesteydelser over landegrensene (jfr. fortalens pkt. 5). Dette kan se ut som et paradoks. Det er uomtvistelig slik at det å skulle etterleve vertslandets regler, *kan* virke til å hindre, ikke fremme, tjenesteydelser over landegrensene (uten at det nødvendigvis alltid vil være slik). Men poenget ligger da i paradokset. Direktivet må sees som uttrykk for et forsøk på å skape et enhetlig grunnlag for å løse de underliggende problemene og å forene motstående hensyn og interesser. Slik sett er direktivet et politisk kompromiss både i enkeltheter og mer overordnet, ved å gi sosiale vernehensyn ... en viss forrang fremfor rene fri bevegelighets- og fri konkurransehensyn.

Som *Evju påpeker*, har "direktivet et sammensatt formål. Både fair konkurranse og vern av arbeidstagere, dvs. "tiltak som garanterer respekt for arbeidstakernes rettigheter", er sentrale og sidestilte målsettinger, samtidig som de er midler til målet om fremme av tjenesteydelser over landegrensene (jfr. fortalens pkt. 5)" (*Evju 2010 s. 329*). Som også *Evju fremhever*, kan dette se ut som et paradoks. Det er uomtvistelig slik at det å skulle etterleve vertslandets regler, *kan* virke til å hindre, ikke fremme, tjenesteytelser over landegrensene (uten at det nødvendigvis alltid vil være slik). Men poenget ligger da i paradokset. Direktivet må sees som uttrykk for et forsøk på å skape et enhetlig grunnlag for å løse de underliggende problemene og å forene motstående hensyn og interesser. Slik sett er direktivet et politisk kompromiss både i enkeltheter og mer overordnet, ved å gi sosiale vernehensyn ... en viss forrang fremfor rene fri bevegelighets- og fri konkurransehensyn.

Hva gjør man?

- Enten:

Som *Evju påpeker*, har "direktivet et sammensatt formål. Både fair konkurranse og vern av arbeidstagere, dvs. "tiltak som garanterer respekt for arbeidstakernes rettigheter", er sentrale og sidestilte målsettinger, samtidig som de er midler til målet om fremme av tjenesteydelser over landegrensene (jfr. fortalens pkt. 5)." Som *Evju fremhever*, "kan dette se ut som et paradoks. Det er uomtvistelig slik at det å skulle etterleve vertslandets regler, *kan* virke til å hindre, ikke fremme, tjenesteytelser over landegrensene (uten at det nødvendigvis alltid vil være slik). Men poenget ligger da i paradokset. Direktivet må sees som uttrykk for et forsøk på å skape et enhetlig grunnlag for å løse de underliggende problemene og å forene motstående hensyn og interesser. Slik sett er direktivet et politisk kompromiss både i enkeltheter og mer overordnet, ved å gi sosiale vernehensyn ... en viss forrang fremfor rene fri bevegelighets- og fri konkurransehensyn" (*Evju 2010 s. 329*).

- Eller: Skriv om (med henvisning).

Hvordan henwise?

- NESH pkt. 26
  - «Forskere og studenter er forpliktet til å gi nøyaktige henvisninger til den litteraturen som brukes, enten det er primær- eller sekundærlitteratur ... Når forskere og studenter henter informasjon fra kilder utenfor forskningen – som offentlige dokumenter eller internett – skal de gi nøyaktige henvisninger som gjør det mulig å spore informasjonen tilbake til kilden. Henvisningene bør vanligvis referere til bestemte kapitler eller sider, slik at andre kan sjekke sitatene og kontrollere henvisningene. Det forenkler etterprøving av påstander og argumentasjon, inklusive bruken av kilder.»

Hvordan henwise?

- «Nøyaktige henvisninger»
  - I hvert fall: Forfatter, tittel, utgivelsesår, sidetall.
- I rettsvitenskapen: Vanlig med fotnoter
  - Fotnoten plasseres etter tegn (punktum, komma) eller evt. etter ett enkelt ord hvis henvisningen gjelder spesifikt dette
- Viktig: Konsistens

Gjentatte henvisninger

- Kan erstattes med de latinske forkortelsene l.c., op. cit. eller ibid., se <https://www.ub.uio.no/skrive-publisere/referere/fag/gjentatt-rettsvitenskap.html>
- l.c. (sitert sted); op. cit. (sitert verk);
ibid.(samme sted)

Hvordan henwise?

- For de mer tekniske/bibliografiske sidene av henvisningsteknikker (og for å oppnå konsistens), se f.eks.

<https://www.ub.uio.no/skrive-referere/referansestiler/rettsvitenskap.html>

Og for veilederne ...

- «Faglige veiledere har et særlig ansvar for å følge opp studentenes forskningsetiske kunnskaper og holdninger slik at de i framtidige arbeider praktiserer god henvisningsskikk» (NESH pkt. 26 siste setning)